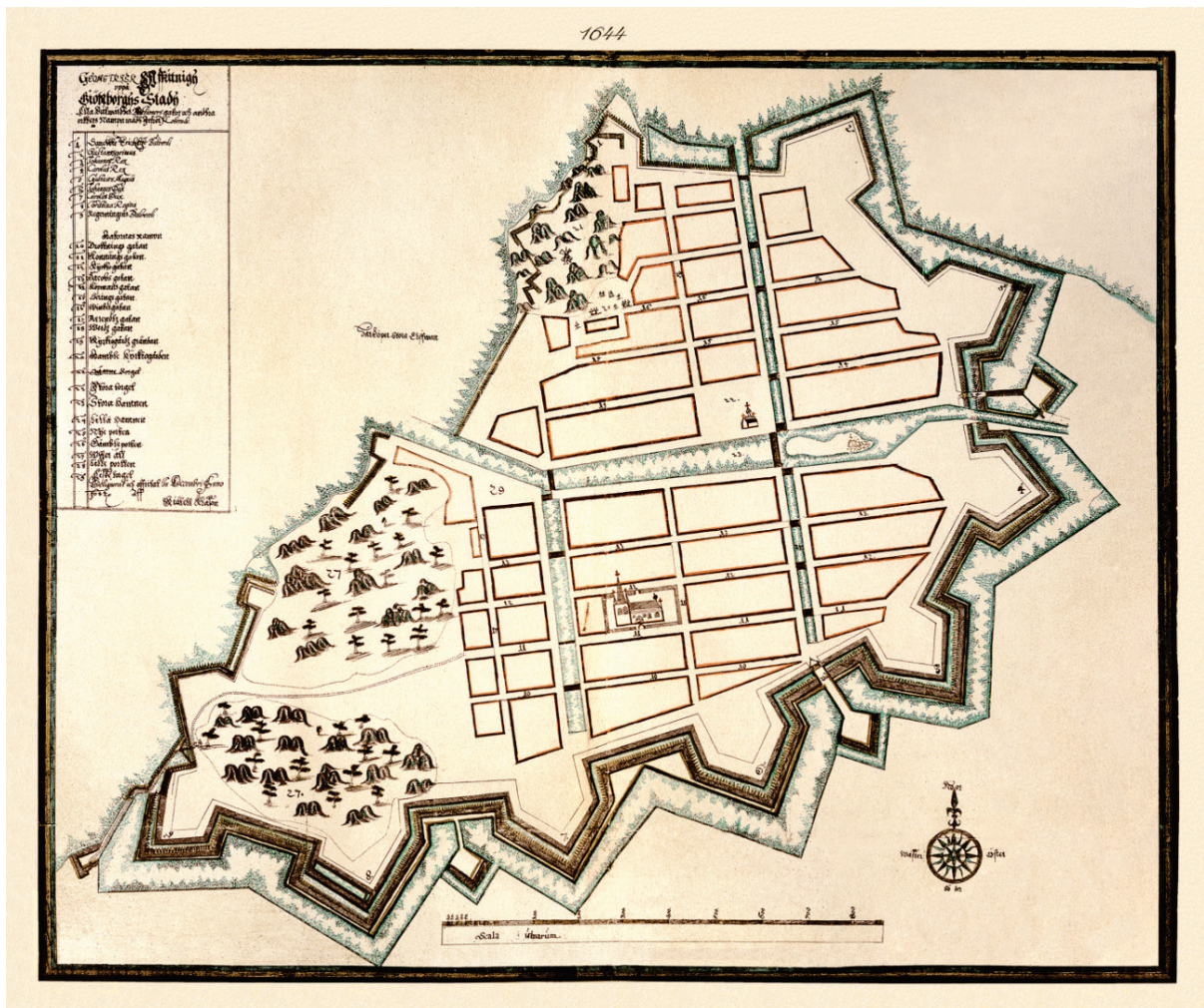

Figur 5: Karta upprättad 1644 över Göteborgs befästa stad (Göteborgs stadsmuseums arkiv 2015). Strukturer efter befästningar, kvarterens utbredning samt Stora Hamnkanalen finns bevarade än idag.

1.2.1 Befästningen, stadens grund

Den fysiska utbredningen av fornlämning Göteborg 216:1 innefattar nuvarande Nordstaden och området innanför vallgraven till fältvallen (militär försvarsvall) i parkområdet utanför vallgraven. Eftersom fornlämningen utgör en del av de nedan beskrivna kulturmiljöerna; Nordstaden, Inom vallgraven, Vallgravsstråket, Hamnstråket, Centralen och Drottningtorget, och genom skansarna Lejonet och Kronan även Stampen och Haga, inleds redogörelsen med en presentation av befästningslämningen med stadslager (äldre marklager som innehåller lämningar av äldre bebyggelse).

Centrala Göteborg är en, historiskt sett, unik stad såsom ett av Europas bästa exempel på 1600- och 1700-talets stadsanläggnings- och befästningskonst. Stadens strategiska läge vid Göta älv bidrog till att Göteborg tidigt utmärkte sig som en viktig hamnstad som än idag bygger sin identitet på sjöfart.

Befästningslämningen med kanaler, vallgrav och fältvall tillhör landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan med sin regelbundet planerade rutnätplan i gatunät och kvartersstruktur. I och med att Göteborg initialt anläggs som en befästning, så utgör befästningslämningen fundamentet till Göteborg och dess historia - utan befästningen hade Göteborg inte funnits. Detta fundament präglar fortfarande stadsbilden och har i hög grad

gett staden dagens profil. Här kan en besökare orientera sig efter en 1600-talskarta och känna igen gatumönstret mellan bevarade kanaler, vallgravar och murpartier, samt blicka ut mot försvarsskansarna Lejonet och Kronan. (Trafikverket 2014a).

Figur 6: Den befästa staden Göteborg. Bilden visar olika skeden i befästningens historia lagda på dagens karta. Förutom skansarna Lejonet och Kronan syns idag ovan mark endast murverk från bastion Kung Karl i söder (nordöst om Esperantoplatsen). Blått visar befästningslämningar enligt karta från 1690 och rött visar befästningslämningar på kartor från 1690 eller senare. Fornlämning 216:1 ingår i Riksintresset och skyddas därigenom både av miljöbalkens tredje kapitel och av kulturmiljölagens andra kapitel.

Det bevarade befästningsstråket som löper längs med vallgraven och älven omfattar därmed oersättliga och unika lämningar både över och under mark och har ett mycket högt vetenskapligt värde, liksom ett högt upplevelsevärde. Vallgraven visar tydligt befästningsanläggningens planform och utanför vallgraven finns park- och alléstråket som ingår i befästningen som en yttre gräns, den så kallade fältvallen. Då stadens historiska utformning är tydligt läsbar förhöjs upplevelsevärdet och får därmed ett mycket stort pedagogiskt värde. (Trafikverket 2014a).

Det är inte bara formen av befästningslämningen som stadsplan som är anmärkningsvärd. Under mark ligger de resterande gamla befästningsverken kvar, med bland annat intakta murar vilandes på rustbäddar med upp till tio meter långa pålar nersatta i leran. Under många av dagens fastigheter, bakgårdar och gator finns också lämningar kvar av äldre bebyggelse med kulturlager. Lämningarna under mark har ett mycket stort vetenskapligt värde och ingrepp i dem innebär irreversibla förluster.

Figur 7: Delar av fornlämningen är arkeologiskt undersökt i samband med byggnationer i innerstaden, till exempel vid anläggandet av Götatunneln. I projekt Västlänken har arkeologiska förundersökningar genomförts – både grävningar och markradarprospektering – i syfte att i möjligaste mån skona befästningens murverk. Bilden visar rustbäddarna till ett försvarsverk i befästningens sjöfront som undersöktes arkeologiskt inför Götatunnelns byggande. Foto; Arkeologerna Statens historiska museer.

Fornlämningen i sin helhet, med lämningar över och under mark, har ett mycket högt kulturhistoriskt och pedagogiskt värde. Dessutom har den ett mycket stort vetenskapligt värde, inte minst av vikt för fortifikationshistorisk forskning. Varje del är lika värdefull och ingår i en försvarsanläggning med stadslager som är unik och oersättlig, högt värderad både nationellt och internationellt.

Till de centrala stadslämningarna räknas även fornlämning Göteborg 342 som består av stadslager, samt kaj-och piranläggningar och kan ses som en västlig del av stadslagren inom fornlämning 216:1. Området vars verksamhet karakteriseras av närheten till älven, tillhörde ursprungsstaden Göteborg men låg utanför befästningsmuren. Fornlämningen har en stor kunskapspotential och därmed ett högt vetenskapligt värde som kan berätta om många viktiga funktioner inom sjöfarten, den näring som legat till grund för Göteborgs expansion.

Värden centrala för riksintresset:

- Befästningslämningen med kanaler, vallgrav och fältvall är landets främsta exempel på holländskt inspirerad stadsplan.
- Ett mycket högt värde har de tre skansar tillhörande bastion Kung Karl (Carolus Rex) vid lilla Otterhällan på Kungshöjd, som fortfarande idag kan ses ovan mark. Murverken minner på ett påtagligt sätt om stadens grundande som befästningsstad.

1.2.2 Nordstaden

Området utgör den norra delen av Göteborgs ursprungliga stadskärna. I söder gränsar området till Stora Hamnkanalen. Områdets kvarterstruktur präglas än i dag av den ursprungliga holländska rutnätsplanen som var grunden till uppförandet av staden Göteborg. Viktig del i den ursprungliga stadsplanen är kanalsystemet som än idag är delvis bevarad med Stora Hamnkanalens centrala roll i stadsbilden och igenfyllda kanalsträckningar i form av Östra- och Västra Hamngatorna. Kanalerna var mycket viktiga för att möjliggöra hamnverksamhet inne i den befästa staden. Bebyggelse från Göteborgs tidiga historia representeras av Kronhuset med sin unika 1600-talskonstruktion och karaktäristiska tegelfasad som omges av lägre putsade 1700-talsbyggnader och en parkanläggning. Nordstaden rymmer också Göteborgs politiska maktcentrum, Gustaf Adolf torg.

Figur 8 och Figur 9: Kronhusbodarna uppförda efter en brand på 1700-talet omger platsen framför Kronhuset uppfört 1641-45. Foto; Jenny Torle, Acanthus.

Östra Hamngatan går genom delområdet vars bebyggelse har en annan karaktär. Bebyggelsen är högre och handelshus från tiden kring sekelskiftet 1800-1900 kantar gatan tillsammans med Östra Nordstans storskaliga galleria- och kontorsbebyggelse från 1970-talet. Den äldre bebyggelsen längs Östra Hamngatan speglar väl Göteborgs utveckling från 1870-talet då citykärnan utvecklades för kontor, handel och bankverksamhet på bekostnad av bostäder och andra verksamheter.

Figur 10: Bebyggelsen längs Östra Hamngatan är högre och mer monumental i sin framtoning. Byggnaderna speglar Göteborgs utveckling inom handel- och bankväsendet under 1800-talets senare del, en utveckling som fortsatt under 1900-talet med Östra Nordstans uppförande under 1970-talet. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Området har bebyggelse med mycket högt kulturhistoriskt värde och flera byggnader utgör byggnadsminnen enligt kapitel tre och fyra i kulturmiljölagen. Delområdets kvarters- och kanalindelning är av ekonomihistoriskt såväl som fortifikationshistoriskt värde. Både Kronhuset och Kronhusbodarna utgör oersättliga lämningar efter Göteborgs tidigaste historia. Byggnadernas militära ursprung speglar på ett pedagogiskt sätt att staden varit befäst.

Övrig äldre bebyggelse speglar tiden efter att stora delar av befästningarna rivits. Staden omvandlades efter de många bränderna från trästad till stenstad. Bebyggelsen som sådan speglar också handelns ökande betydelse för staden. Många av byggnaderna i denna stadsdel har höga arkitekturhistoriska värden som exempelvis Börsen, Rådhuset och Stadshuset. De speglar de stilepoker som var gällande runt sekelskiftet 1700-1800 och symboliserar Göteborgs övergång från trästad till stenstad.

Figur 11: Bebyggelsen runt Gustav Adolf torg har högt arkitekturhistoriskt värde och har med dess olika maktfunktioner symboliska värden. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Värden centrala för riksintresset:

- Kronhuset, oersättlig och kulturhistoriskt värdefull byggnad från 1640-talet som speglar Göteborgs tidiga historia som befäst stad. Detta kulturmiljövärde förstärks av 1700-talsbyggnaderna kronhusbodarna som också har militär bakgrund.
- Påkostad 1800-talsbebyggelse i stadens maktcentrum Gustav Adolfs torg. Miljön speglar Göteborgs ökade betydelse som handelsstad från 1840-talet och fram i modern tid. Rådhusstillbyggnaden vid torget är att betrakta som ett viktigt steg i arkitekturhistoriens utveckling under modernismen och är i sig att betraktas som oersättlig.

1.2.3 Inom vallgraven

1.2.3.1 *Stora Hamnkanalen*

Området kring Stora hamnkanalen har historiskt sett varit Göteborgs viktigaste stadsrum. Bebyggelsen kring kanalen med bland annat residenset demonstrerar att detta har varit ett centrum för stadens handel och förvaltning. Stora Hamnkanalen visar på ett tydligt sätt Göteborgs historia som befäst handelsstad där stadsplanen fortfarande följer den ursprungliga kanalstadsplanen efter holländskt mönster.

Området längs hela kanalen omfattar ett koncentrat av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, kajkanter och broar, som speglar utvecklingen från 1620-talet och fram i modern tid. Redan i den tidiga stadsplanen bestämdes att stora tomter längs Stora Hamnen och Stora Torg (nuvarande Gustav Adolfs torg) skulle byggas med stenhus. Detta resulterade i att även områdets tidiga bebyggelse var påkostad uppförd.

Sammantaget speglar Stora Hamnkanalen och dess bebyggelse på flera viktiga historiska skeden i Göteborgs grundande och utveckling. Flera av byggnaderna var vid sin tid stadens mest påkostade byggnader och de representerar flera olika arkitektoniska epoker och är i sig dokument över Göteborgs betydelse som hamn- och handelsstad.

Residenset är som stadens äldsta bostadshus och det enda stadspalats som byggdes utanför Stockholm under stormaktstiden synnerligen värdefullt både ur arkitekturhistoriskt och kulturhistoriskt hänseende. Residenset är skyddat som byggnadsminne och bör betraktas som oersättligt. Den kyrkliga makten finns även den representerad vid Stora Hamnkanalen. På den planterade terrassen mellan Sahlgrenska huset och Rådhuset ligger Christine kyrka (Tyska kyrkan) som är skyddad som kyrkligt byggnadsminne.

Vid Södra Hamngatan, som tidigare varit centrum för de göteborgska handelshusen, etablerades flera stora banker vilket på ett tydligt sätt speglar stadens utveckling från 1870-talet.

Figur 12: En del av bebyggelsen vid Stora Hamnkanalen. Ostindiska kompaniets (nuvarande Stads museet) tegelfasad följt av Sahlgrenska huset, Tyska kyrkan och Rådhuset är alla skyddade som byggnadsminnen. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Värden centrala för riksintresset:

- Stora Hamnkanalen utgör ett viktigt dokumentvärde då kanalen är den enda bevarade kanalen från Göteborgs stads ursprungliga stadsplan från 1621. Området utgör ett oersättligt inslag i Göteborgs stadskärna och har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.
- Tillhörande kanalmurar och broar och trappor förstärker stadsrummets strama och officiella uttryck. De har i sig ett högt kulturhistoriskt värde och speglar Göteborg betydelse som handels- och hamnstad.
- Flertalet kulturhistoriskt värdefulla byggnader av officiell karaktär, som exempelvis Ostindiska Kompaniet (nuvarande Stads museet), residenset och Tyska kyrkan finns i området. Till miljön hör även före detta privatbostäder såsom Sahlgrenska huset och Chalmerska huset, vilka alla är förknippade med höga arkitekturhistoriska värden. Bebyggelsen i sig speglar också Göteborgs ökande betydelse som handels- och hamnstad vilket är av ekonomihistoriskt såväl som socialhistoriskt värde.

1.2.3.2 Innerstadens södra del

Bebyggelsen i innerstadens södra del speglar flera olika byggnadsepoker. Kvarteren i områdets inre delar är anlagda enligt den ursprungliga stadsplanen från 1620-talet. Bebyggelsen är uppförd inom olika tidsepoker. De äldsta husen är uppförda under 1700-talets senare del. Carl Wilhelm Carlberg som var stadsarkitekt i Göteborg mellan 1775-1814 har haft stor betydelse för den nyklassicistiska arkitektur som präglar stora delar av Göteborgs innerstad. Bland de trånga gatorna finns flera byggnader som är uppförda enligt

det "Carlbergska typhuset" för 2-3 våningar som var vanligt under 1700-talets senare del och vars popularitet var stor även under första delen av 1800-talet (Figur 14). Typhuset fick stort genomslag då denna del av staden skulle byggas upp efter stadsbranden 1802. Myndigheterna hade vid det här laget fått nog av alla bränder i staden och 1803 fastställde Kungl. Maj:t en byggnadsordning för Göteborg som förbjöd uppförandet av trähus innanför vallgravarna. Större delen av befolkningen var vid denna tid hantverkare eller handelsmän med en mindre rörelse och det var deras hus som dominerade i staden. Med de begränsade medel som stod befolkningen till buds ritade stadsarkitekt Carl Wilhelm Carlberg ett smalt typhus i två våningar. Detta typhus har än idag en betydande inverkan på de trånga kvarterens karaktär även om flera är ombyggda och förändrade.

Figur 13: Kyrkogatan 33 är ett typiskt exempel på den lägre tegel- och stenarkitekturen som uppfördes inom kvarteren i Göteborgs centrala delar runt sekelskiftet 1700-1800. En mindre arkeologisk undersökning på innergården visar att det 0,7 meter under golvet finns lämningar av 1600- och 1700-talets träbebyggelse (Arkeologisk rapport från Göteborgs stadsmuseum 2014:04). Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Figur 14: Ett välbevarat exemplar av det "Carlbergska typhuset" vid Kaserntorget. Foto; Jenny Torle, Acanthus.

Under senare delen av 1800-talet kom bank-och försäkringsbranschen att utvecklas i staden. Längs Stora Hamnkanalen, Västra- och Östra Hamngatorna, har mer storskaliga byggnader i handelsarkitektur anlagts under denna tid. Försäkringsbolag och banker uppförde sina påkostade byggnader längs Västra Hamngatan och delar av Stora Hamnkanalen.

Figur 15: Försäkrings AB Skandias byggnad uppförd 1909 på hörnet mot Södra Hamngatan flankeras av Skandinaviska bankens byggnader i florentinsk respektive romersk nyrenässans från 1895 respektive 1882. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Här uppfördes ett tiotal nya byggnader för banker och försäkringsbolag. Dessa båda gator förvandlades vid 1800-talets slut till elegant finanscentrum med rader av bankpalats. Dess påkostade blandarkitektur är mycket tongivande.

Värden centrala för riksintresset:

- Kvartersindelningen bär tydliga spår av den ursprungliga stadsplanen från 1621. Delområdets tätt anlagda och lågt byggda bebyggelse har ett högt upplevelsevärde.
- Inom de tätbebyggda kvarteren finns flertalet byggnader som härrör från dåvarande stadsarkitekten Carl Wilhelm Carlbergs typritningar. Dessa byggnader är av stort arkitekturhistoriskt värde.
- Längs Västra Hamngatan finns flertalet påkostade bankpalats från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Dessa speglar Göteborgs innerstads utveckling från 1870-talet då området inom vallgraven utvecklades till ett område för kontor och handel. Byggnaderna har höga arkitekturhistoriska värden och speglar också ett ekonomihistoriskt- samt ett socialhistoriskt perspektiv på Göteborgs utveckling som storstad.

1.2.4 Vallgravstråket

Omkring 1840 var det ursprungliga stadsområdets kvarter återuppbyggda efter de stora bränderna. Vid denna tidpunkt började Göteborg att omvandlas till en handels- och industristad. Den växande staden tog också i anspråk de frilagda markerna där befästningsanläggningen legat. Befästningarna började rivas 1807 efter att de formellt blev utan militär betydelse 1806. Områdena runt vallgraven och markområdena längs älven började bebyggas med stadsmässiga och påkostade byggnader. Man rustade upp offentliga platser i staden. Ett av de nya områdena var längs Stora Nygatan där de mest påkostade byggnaderna uppfördes med utsikt över nyanlagda Trädgårdsföreningen.

I områdets utkanter finns fristående äldre institutionsbyggnader såsom före detta Sahlgrenska sjukhuset – nuvarande Pedagoger – Gamla Latin och Engelska kyrkan. Allmänna inrättningar som exempelvis skolor och sjukhus skulle skiljas ut från övrig bebyggelse, framhävas som enskilda friliggande byggnader och helst omges av grönska (Göteborgs Stadsbyggnadskontor/Göteborgs Stadsmuseum 2003).

Figur 16: Saluhallen på Kungstorget uppfört 1889, är idag byggnadsminne och ett typiskt exempel på de mer fristående allmänna byggnaderna som uppfördes i Göteborg under 1800-talets senare del. Foto; Jenny Torle, Acanthus.

Vallgravsstråket mellan Kungsportsplatsen och Rosenlund är ett ovanligt glest bebyggt stadsparti med flertalet platser eller torg och ett tiotal låga, fritt placerade byggnader. Flera av dessa byggnader ger tydlig karaktär till närliggande platser såsom Saluhallens dominerande välvda plåttak som har stor betydelse för Kungstorget, och Fiskekyrkan för det intilliggande Fisketorget.

Figur 17: Fiskekyrkan är Göteborgs mest kända byggnad, uppförd 1874, efter ritningar av arkitekt Victor von Gegerfelt, som fiskhall för försäljning av fisk. Byggnaden är en av de allmänna byggnader som uppfördes på mark efter den rivna befästningsanläggningen, byggnaden är utpekad som byggnadsminne. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Värden centrala för riksintresset:

- De efter befästningarna frilagda landområdena möjliggjorde uppförandet av fristående större byggnader såväl som förnäma bostadshus längs Stora Nygatan. Denna del av staden speglar idag ett viktigt historiskt skede i Göteborgs historia då staden inte längre var befäst. Förändringen och dess fysiska följder visar på utvecklingen inom försvarstekniken såväl som ett förändrat ekonomiskt klimat där stadens expansion är en av följderna.
- Flertalet påkostade institutionsbyggnader och allmänna byggnader finns i området, uppförda 1840-1920 såsom Sahlgrenska sjukhuset (nuvarande Pedagoger) Fiskekyrkan och Saluhallen med flera. Byggnaderna speglar Göteborgs utveckling till storstad. Byggnaderna, uppförda enligt tidstypiska stilideal, har höga arkitekturhistoriska värden.
- Den på tidigt 1800-tal anlagda Trädgårdsföreningen och Nya Allén var det första steget i Göteborgs utbredning utanför befästningsanläggningarna. Parkområdena i sig är anlagda enligt tidstypiska stilideal med inspiration från det engelska parkidealet. Trädgårdsföreningen och Nya Allén samt Kungsparken visar på tidstypiska parkideal och stadsplaneringskonst och har i sig höga kulturhistoriska värden.

1.2.5 Hamnstråket

Hamnstråket sträcker sig från Rosenlund till Lilla Bommen. I området finns bebyggelse som vänder sig ut mot älvrummet. Många av byggnaderna är påkostade och monumentalt uppförda. Bebyggelsen som ligger i anslutning till Stora Hamnkanalen och Skeppsbron utgör en välbevarad miljö där bebyggelsen förstärker Göteborgs huvudentré från älven. Området fick sin betydelse efter att befästningarna rivits och hamnverksamheten flyttats hit från de ursprungliga kanalhamnarna. Göteborg blev vid den här tiden en viktig utskeppningshamn och industriort. Miljön vid älven omfattar kajer och byggnader som speglar områdets tidigare roll som centrum för sjöfart och handel. De stenklädda kajkanterna samt trappor och broar är mycket värdefulla för miljön. Hamnstråket med bebyggelse och kajer längs med älvranden är ett värdefullt minnesmärke över den göteborgska sjöfarten under perioden 1860-1960.

Figur 18: Vid den arkeologiska undersökningen inför byggandet av Götatunneln framkom delar av befästningens sjöfront, bland annat den pålspärr som anlades i vattnet utanför befästningsmurarna och som förhindrade ovälkomna fartyg att ta sig in till staden. Foto; Arkeologerna Statens historiska museer.

Bebyggelsen i området är överlag påkostad både vad gäller material och arkitektonisk utformning och har ett högt arkitekturhistoriskt värde. Magnifika fasader är uppförda ut mot älven såsom Broströmskoncernens hus, samt Hertziahuset och Transatlantic. Bebyggelsen i denna del av hamnstråket utgör ett mycket karaktäristiskt inslag i stadsbilden mot älven vilket också inbegriper före detta Navigationsskolan och Residenset.

Figur 19: Hertziahuset, Transatlantic och före detta Broströmia bildar en monumental stadsiluett ut mot älven och visar på ett tydligt sätt sjöfartens och rederinäringens betydelse för Göteborg. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Kajerna längs älven och Packhusplatsen, med sina hamnanläggningar och sjöfartsanknutna bebyggelse, är ett värdefullt minnesmärke över den göteborgska sjöfarten. Miljön som helhet är unik och har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och är ett oersättligt inslag i Göteborgs stadskärna. Den sammanhållna hamnkaraktären är mycket viktig att upprätthålla och den konstitueras av flera delar som samspelar. (Trafikverket 2014a).

Värden som konstituerar riksintresset:

- Bebyggelse präglad av uttrycksfull arkitektur med anknytning till hamn- och sjöfarten i en färgskala dominerad av gult tegel alternativt ljus puts i kombination med enklare skjulbyggnader i trä.
- Bebyggelsen i området har stark anknytning till sjöfart vilket är av stort ekonomihistoriskt värde. Bebyggelsen har också uppförts med påkostade material och enligt tidstypiska stilideal. Byggnaderna har höga arkitekturhistoriska värden. Miljön som helhet är unik och har ett mycket högt kulthistoriskt värde och är ett oersättligt inslag i Göteborgs stadskärna.
- Bebyggelsens påkostade fasader, vända ut mot älven, symboliserar näringens betydelse för staden såväl som dess framgångsrika utveckling. Arkitekturen kan sägas manifesteras "Sveriges port mot väster".

Figur 20: Före detta Navigationsskolans lokaler uppförda på Kvarnberget, utgör också en viktig del i det monumentala formspråk som präglar bebyggelsen vid hamnstråket. Foto; Jenny Torle, Acanthus.

1.2.6 Centralen och Drottningtorget

Det område som idag utgör Centralstationen och Drottningtorget är uppfört på mark som tidigare ingick i befästningsanläggningen. Efter att befästningsanläggningen rivits fylldes vallgraven mellan Slussen och Lilla Bommen igen, detta möjliggjorde anläggandet av Drottningtorget. Det relativt stora torget ramas in av Centralstationens huvudbyggnad uppförd 1855–57.

Figur 21: Centralstationens huvudbyggnad vid Drottningtorget. Uppförde 1855-57 efter ritningar av arkitekt A. W. Edelsvärd. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Området kring Centralstationen berättar om järnvägens utveckling under mer än 150 år, med den första statliga stambanan 1856, ”järnvägsboomen” vid 1800-talets slut och centraliseringen av persontrafiken på 1930-talet. De äldre stationsbyggnaderna är centrala för förståelsen av kommunikationsmiljöns historia och har ett högt kommunikationshistoriskt värde. Byggnaderna visar också på järnvägens viktiga roll för samhällsutvecklingen och på expansionen av hamn- och industriverksamheten i Göteborg under slutet 1800-talet. De påkostade stationshusen speglar också de enskilda och privata järnvägsföretagens stora inflytande och järnvägens viktiga roll.

Före detta Bergslagsbanans stationshus berättar om Sveriges största privata järnväg och är intressant ur ett samhällshistoriskt perspektiv. Den palatsliknande byggnaden ritades av bröderna Kumlien och har ett högt arkitekturhistoriskt värde. (Trafikverket 2014a).

Centralpostens stora tegelkomplex, ett byggnadsminne uppfört 1914 – nuvarande Clarion Hotel Post – är en mycket tongivande byggnad på platsen. Andra viktiga byggnader som tillhörde den nya citymiljön som växte fram efter befästningarna revs var de hotell, restauranger och caféer som anlades här. De mest fashionabla var Hotell Eggers, Grand Hotel Haglund, Göta Källare och Palace Hotel som låg kring Drottningtorget. De var alla inrymda i äldre byggnader som byggdes om med eleganta fasader. Flera av dessa byggnader finns bevarade än i dag och speglar på ett tydligt sätt platsens historiska såväl som nutida betydelse som resecentrum.

Figur 22: Runt Drottningtorget finns många hotellbyggnader, samt Göteborgs Centralstation. Kommunikation och därtill behovet av övernattning har en lång tradition på platsen. Till vänster i bild syns Hotell Eggers. Foto; Maria Olovsson, Acanthus.

Värden centrala för riksintresset:

- Området speglar Göteborgs utveckling efter raseringen av befästningsanläggningarna. Området som sådant har bebyggelse som visar på Göteborgs utveckling till storstad och hur den ekonomiska utvecklingen tog fart.
- Flertalet byggnader såsom Centralstationens huvudbyggnad, Bergslagsbanan, Hotell Eggers, Göta källare och nuvarande Clarion Hotel Post är byggnader med högt arkitekturhistoriskt värde. Samtidigt är de av stor betydelse för förståelsen av platsen som kommunikationscentrum under mer än 160 år.

1.2.7 Stampen, Skansen Lejonet

Stadsdelen Stampen växte fram kring det som utgjorde infartsvägen till Göteborg under 1600-talet. Längs Fattighusån som anlades under 1640-talet uppfördes bostadshus, verksamheter, bryggerier och sociala inrättningar. Kanalen byggdes för att skapa en vattenled mellan stadens kanaler och Mölndalsån. Här anlades även stadens stora kyrkogård, Stampens kyrkogård 1804. Något tidigare, vid 1700-talets slut, hade stadens första mosaiska kyrkogård anlagts vid Svingeln.

Söder om Fattighusån, vid polishuset, låg ytterligare en kyrkogård, fornlämning Göteborg 436:1. Garnisonens lägre befäl och soldatfolket, och i vissa fall deras familjer, begravdes på området mellan åren 1721-1835. Den äldsta delen ska ha anlagts mellan åren 1721-1734, men kartuppgifter tyder på att platsen antingen använts eller att planer fanns på gravläggning där

redan från 1600-talets slut. Strax innan Garnisonskyrkogården övergavs begravdes också koleraoffer, tätt packade, i utkanten av gravgårdens norra del.

Figur 23: I samband med de senaste årens bebyggelseutveckling har mindre delar av Garnisonskyrkogården undersökts arkeologiskt. Gravarna ligger på varandra ner till cirka 2 meters djup på vissa delar av kyrkogården. I princip utgörs hela fornlämningen av organiskt material, vilket gör den mycket känslig för uttorkning. Bevaringsförhållandena verkar generellt vara relativt dåliga och materialet bryts succesivt ner. I kistan på bilden låg ett barn i treårsåldern. Foto; Arkeologerna, Statens historiska museer.

Garnisonskyrkogården har ett högt kunskapsvärde. Vetenskapligt kan mycket information om dåtidens människor och samhälle utvinnas ur materialet. Som en av Göteborgs äldsta begravningsplatser finns också ett pedagogiskt värde även om platsen idag i huvudsak är park.